

Terveyskeskusten tuottaman työterveyshuollon kustannukset Mikkelin läänissä 1977

Pekka Ruohonen ja Ari Peitso

Kansanterveyslain voimaan tultua on terveyskeskus voinut myydä lain 15 § 3 mom. mukaan työterveyspalveluja työnantajille. Lääkintöhallituksen 30.12.1972 antamien em. toimintaa koskevien ohjeiden (Lääkintöhallitus 1974) liitteenä olevan sopimusmallin mukaisesti on laadittu sopimukset terveyskeskuksen ja työnantajien välillä. Sopimuksen mukaisista palveluista terveyskeskus on perinyt työnantajilta korvauksia seuraavasti:

- a) lääkärin suorittamasta terveystarkastuksesta 20 mk käyntikerralta;
- b) terveydenhoitajan suorittamasta työstä todelliset kustannukset;
- c) muista työhygienian alaan kuuluvista palveluista todelliset kustannukset;
- d) laboratoriotutkimuksista sairausvakuutuksen kulloinkin voimassa olevan ns. palautustak-san mukaisen määrän;
- e) röntgentutkimuksista kuvalta 5 mk kuvakoon ollessa 7–24 ja 7,50 mk kuvakoon ollessa 25–35;
- f) työterveyshuollon palvelujen järjestämisestä johtuvat terveyskeskuksen henkilökunnan todelliset matkakustannukset; ja
- g) yleiskustannusten ja muitten edellä mainitsemattomien kustannusten osalta 22.5 % kohtien a–f nojalla määräytyvien korvausten yhteismäärästä, kuitenkin vähintään 30 mk kuukaudessa.

Terveyskeskuksen toteuttaman työterveyshuollon kustannuksista tai kustannusvastaavuudesta ei ole tehty luotettavia selvityksiä. On

esitetty mielipiteitä, etteivät perityt maksut kata toiminnasta aiheutuvia kustannuksia (Ruohonen 1978, Tolonen ym. 1977, Vintturi 1977). Käsitukset ovat eronneet lähinnä siinä, johtuuko todellisten ja perittyjen kustannusten ero huonosta työn järjestelystä (Tolonen ym. 1977, Vintturi 1977) vai käytössä olevien laskutusperusteiden soveltumattomuudesta käytännön työhön (Ruohonen 1978).

Aineisto

Mikkelin läänin terveyskeskuksilta kerättiin vuoden 1978 lopussa tiedot v. 1977 toteutetun työterveyshuollon kustannuksista yrityskohtaisesti voimassa olevan sopimuksen laskutusperusteiden mukaisesti. Terveyskeskuksia on Mikkelin läänissä 10 ja vuoden 1977 loppuun mennessä lääninhallituksen ja aiemmin lääkintöhallituksen hyväksymiä sopimuksia oli voimassa 182. Sopimusten jakautuminen eri terveyskeskusten osalle samoin kuin terveyskeskusten väestömäärä on esitetty taulukossa 1.

Terveyskeskuksen laskutustiedot saatiin kaikista yrityksistä, joista otettiin tutkimukseen mukaan ne, joiden sopimus oli ollut voimassa jo ennen vuotta 1977, sekä ne vuoden aikana sopimuksen piiriin tulleet, joiden työterveyshuollon kulujen määrästä saattoi päätellä, että ns. alku- eli perustarkastukset oli jo vuonna 1977 ainakin suurimmaksi osaksi suoritettu. Näitä työnantajia oli 127 eli 70 % koko terveyskeskusten työterveyshuollon piiriin kuuluneiden työnantajien määrästä.

Taulukko 1. Mikkelin läänin terveyskeskukset sekä näiden työterveyshuollon piirissä olevien yritysten lukumäärä ja näiden yritysten työntekijöiden lukumäärä.

Terveyskeskukset ja näihin kuuluvat kunnat	Väestömäärä		Yritykset	Työntekijät
	1.1.1977			
1. Mikkelin seutu: Mikkelin kaup. ja mlk, Ristiina, Hirvensalmi ja Anttola	50699		31	3087
2. Savonlinnan: Savonlinna, Rantasalmi ja Punkaharju	38560		18	3007
3. Pieksämäen seutu: Pieksämäen kaup. ja mlk, Haukivuori, Virtasalmi ja Jäppilä	26671		30	2150
4. Heinola: Heinolan kaup. ja mlk	21019		14	1287
5. Juva, Puumala ja Sulkava	17783		—	—
6. Mäntyharju ja Pertunmaa	11431		13	1212
7. Itä-Häme: Sysmä ja Hartola	11267		5	144
8. Kaakkois-Savo: Kerimäki, Enonkoski ja Savonranta	10224		5	125
9. Kangasniemi	7835		3	63
10. Heinävesi	6080		8	122
Yht.	201569		127	11197

Taulukko 2. Yritysten, työntekijöiden sekä terveyskeskusten laskutussummien jakautuminen toimialoittain.

Toimialaluokitus	Yritysten luku-		Työntekijöiden luku-		Terveyskeskusten laskutusten kokonais-		mk/ työntekijä
	määrä	%	määrä	%	summat	%	
I Maa-, metsä- ja kalatalous, metsästys	28	22,0	790	7,1	47611,55	17,0	60,27 mk
II, III, IV Teollisuus (teollisuustilasto)	47	37,0	3440	30,7	99457,72	35,6	28,91 mk
II Kaivos- ja muu kaivannaistoiminta	(3)		(61)		(4002,58)		
III Teollisuus	(41)		(3326)		(92835,18)		
IV Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	(3)		(53)		(2619,96)		
V Rakennustoiminta	7	5,5	240	2,1	5737,91	2,1	23,91 mk
VI Tukku- ja vähittäiskauppa, ravitsemus- ja majoitustoiminta	4	3,1	113	1,0	5535,65	2,0	48,99 mk
VII Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	2	1,6	103	0,9	3999,11	1,4	38,83 mk
VIII Rahoitus-, vakuutus-, kiinteistö ja liike-elämää palveleva toiminta	1	0,8	6	0,1	56,69	0,02	9,45 mk
IX Yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelukset	38	29,9	6505	58,1	117008,85	41,9	17,99 mk
Yhteensä	127	100	11197	100	279407,48	100	Kaikki 24,95 mk

Taulukko 3. Yritysten koko toimialoittain.

Yrityksen työntekijöiden lukumäärä	Toimiala								Virallinen tilasto: teollisuus (II, III, IV) %
	Kaikki		I		IX		II, III, IV		
	lukum.	%	lukum.	%	lukum.	%	lukum.	%	
0	—	—	—	—	—	—	—	—	0.1
1 – 4	7	5.5	3	10.7	2	5.3	1	2.1	5.2
5 – 9	13	10.2	4	14.3	4	10.5	3	6.4	19.3
10 – 19	21	16.5	5	17.9	7	18.4	7	14.9	23.4
20 – 49	39	30.7	12	42.9	9	23.7	13	27.7	26.3
50 – 99	26	20.5	3	10.7	6	15.8	13	27.7	12.0
100 – 199	9	7.1	1	3.6	3	7.9	5	10.6	6.5
200 – 499	9	7.1	—	—	4	10.5	5	10.6	4.5
500 – 999	1	0.8	—	—	1	2.6	—	—	1.1
1000 – 1999	2	1.6	—	—	2	5.3	—	—	0.8
2000 –	—	—	—	—	—	—	—	—	0.8
Yhteensä	127	100	28	100	38	100	47	100	100

I Maa-, metsä- ja kalatalous, metsästys

II, III, IV Teollisuus

IX Yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut

Tuloksia

Tutkimukseen mukaan otettujen työnantajien lukumäärä toimialoittain on esitetty taulukossa 2. Maa- ja metsätalous sekä teollisuus edustaa työnantajista 59 % ja työntekijöiden lukumäärästä 37.8 %. Ryhmään IX (yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut) kuuluvat kemialliset- ym. pesulat, autokorjaamot ja huoltamot sekä kuntatyönantajien usein merkittävät katu- ja talonrakennusosastot. Näyttää näin ollen siltä, että toiminta on melko hyvin suuntautunut siten kuin lääkintöhallitus on toimialakohtaista priorisointia käsittelevissä ohjeissaan (Lääkintöhallitus 1974) edellyttänyt.

Taulukkoon 2 on myös laskettu terveyskeskuksen laskuttaman työterveyshuollon kustannukset toimialoittain kokonaisuudessaan sekä työntekijävuotta kohden. Ryhmässä I, joka ilmeisesti suurimmaksi osaksi koostuu metsureista, suoritetaan vuosittaiset lääkärintarkastukset kuulontutkimuksineen, mikä selittää suuret kustannukset työntekijää ja vuotta kohden. Muiden alojen jakauma vaikuttaa sattumanvaraiselta. Taulukossa on yhdistetty ryhmät II, III ja IV teollisuustilaston mallin mukaan omaksi ryhmäkseen, mitä merkintätapaa noudatetaan esityksen jatkossa.

Taulukossa 3 on yritysten koko toimialoittain ja vertailun vuoksi virallisen tilaston teollisuustilastosta koko maata käsittävä prosenttijakauma teollisuudessa työntekijöitten lukumäärän mukaan v. 1975. Noin kolmanneksessa yrityksistä 34.2 %) on työntekijöitten lukumäärä alle 20 ja 85.4 % kuuluu ryhmään alle 100 työntekijää.

Taulukossa 4 on esitetty kaikkien 127 työnantajan terveyskeskuksille suorittamien maksujen jakautuminen sopimusmallin eri kohdille toimialoittain. Lisäksi siihen on laskettu eri kustannustekijöiden prosenttiset osuudet sekä kulut työntekijää kohden vuodessa. Laboratoriokustannusten suuri osuus johtuneen osin näiden tutkimusten hinnoittelusta, kansaneläkelaitoksen tarvittaessa korotettua ajan tasalle taksoja, jotka sisältävät myös em. yrittäjävoiton. Lisäksi se todennäköisesti heijastelee painetta ”koneellisiin tutkimuksiin”. Työhygienian alaan kuuluvien palvelujen aiheuttamat vähäiset kustannukset johtunevat ainakin osaksi näiden palvelujen niukasta tarjonnasta. Lähin työhygienisiä palveluja tarjoava laitos on Työterveyslaitoksen Lappeenrannan aluelaitos.

Taulukkoon 5 on luokiteltu työnantajat terveyskeskuksen toteuttaman työterveyshuol-

Taulukko 4. Terveyskeskusten laskutusten kokonaissummat eriteltyinä sopimusmallin laskutuskohtien mukaisesti

	Toimiala											
	Kaikki			I			II, III, IV			IX		
	yhteensä mk	per työnt.	%	yhteensä mk	per työnt.	%	yhteensä mk	per työnt.	%	yhteensä mk	per työnt.	%
a) lääkärin suorittamat terveystarkastukset	55378,58	4,95	19,8	10300,00	13,04	21,6	19176,62	5,57	19,3	21961,96	3,38	18,8
b) terveydenhoitajan suorittama työ	70842,70	6,33	25,4	5607,07	7,10	11,8	31551,37	9,17	31,7	30926,26	4,75	26,4
c) muut työhygienian alaan kuuluvat palvelut	10718,03	0,96	3,8	3400,00	4,30	7,1	3889,43	1,13	3,9	2513,86	0,39	2,1
d) laboratoriotutki- mukset	82954,00	7,41	29,7	18424,70	23,32	38,7	23013,00	6,69	23,1	37744,40	5,80	32,3
e) röntgentutkimukset	1437,50	0,13	0,5	215,00	0,27	0,5	437,50	0,13	0,4	567,00	0,09	0,5
f) tk:n henkilökunnan matkakustannukset	3171,15	0,28	1,1	168,20	0,21	0,4	1777,06	0,52	1,8	1073,53	0,17	0,9
g) yleiskustannukset ja muut kuin em. kust.	54905,52	4,90	19,7	9496,58	12,02	19,9	19612,74	5,70	19,7	22221,84	3,42	19,0
Yhteensä	279407,48	24,95	100	47611,55	60,27	100	99457,72	28,91	100	117008,85	17,99	100

I Maa-, metsä- ja kalatalous, metsästys

II, III, IV Teollisuus

IX Yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut

Taulukko 5. Yritysten jakautuminen terveystieteiden laskutusten kokonaissumman perusteella sekä sen perusteella löytyikö KELA:sta korvaushakemus. Laskutusten markkamäärät kussakin ryhmässä.

Laskutuksen kokonaissumma	Korvaushakemus KELA:ssa				Laskutusten summat yht.
	löytyi	ei erillistä	ei löytynyt	yht.	
> 500 mk	9	12	10	31	7306,96
500 – 1999 mk	19	18	16	53	55735,55
2000–4999 mk	14	9	8	31	98641,38
> 5000 mk	7	2	3	12	117726,72
Yhteensä	49	41	37	127	
Laskutusten summat yht.	137420,16 mk	67719,30 mk	74270,70 mk		279410,61 mk

lon laskutettujen kustannusten suuruuden mukaan. 91 %:lla työnantajista vuotuiset maksut terveystieteiden olivat alle 5000 mk. Taulukosta 5 käy myös ilmi, että 41 työnantajan korvaushakemus on tehty keskitetysti kyseisen työnantajan keskushallinnon toimesta ja että 37 työnantajaa ei ole lainkaan hakenut korvausta kansaneläkelaitokselta sairausvakuutuslain 29 §:n nojalla. Kun korvausten määrä oli lähes poikkeuksetta 40 %, on saamatta jäänyt lähes 30000 markkaa.

Korvausta hakematta jättäneet työnantajat jakaantuivat tasaisesti eri terveystieteiden näiden koon mukaan yhtä terveystieteen lukuunottamatta. Tämän terveystieteen työnantajista oli 53 % jättänyt hakemuksen tekemättä. Taulukossa 5 on esitetty em. työnantajien jakauma luokiteltuna laskutuksen suuruuden mukaan. 81 %:lla näitä työnantajia terveystieteen laskutus v. 1977 oli alle 5000 markkaa.

Niistä 49:stä työnantajasta, jotka olivat tehneet erillisen korvaushakemuksen kansaneläkelaitoksella 33:lla oli tilivuosi sama kuin kalenterivuosi 1977. Näiden työnantajien työntekijämäärä oli jonkin verran suurempi kuin kaikkien tutkimuksessa mukana olleiden. Toimialtaan sekä kustannuksiltaan näiden työnantajien jakaumat vastasivat täysin koko aineistoa. Näitä yrityksiä terveystieteiden olivat laskuttaneet yhteensä 115404 mk. Korvauksia nämä yritykset olivat hakeneet kansaneläkelaitokselta yhteensä 150165 mk, josta kansaneläkelaitos hyväksyi 138154 mk, eli 92 %.

Hyväksytystä korvaussummasta terveystieteen laskutus vastasi näin ollen 83,5 % ja korvaushakemusten loppusummasta 76,9 %. Terveystieteen laskutuksen lisäksi työnantajille aiheuttivat kansaneläkelaitoksen hyväksymiä kustannuksia mm. ensiapukurssit, ensiapukaapit tarvitseviin, eräät matkakustannukset sekä muualta kuin terveystieteen ostopuhtaus-

Taulukko 6. Etäisyys terveystieteen ja työnantajan toimipisteiden välillä

Etäisyys	Yritykset (%)		Työntekijät (%)		Terv. keskusten henk. kunnan laskutetut matkakust./yrityksen työntekijä/vuosi
0 0–1 km	27	21,3	2021	18,0	0,20 mk
1 1,1–5 km	33	26,0	1904	17,0	0,20 mk
2 5,1–20 km	33	26,0	3519	31,4	0,20 mk
3 yli 20 km	24	18,9	1206	10,8	1,40 mk
4 ei vast. tai hajasij.	10	7,9	2547	22,7	–
Yhteensä	127	100	11197	100	Keskim. 0,28 mk

Taulukko 7. Työnantajan tilojen käyttö työterveyshuollon toteutuksessa eri työnantajien osalta.

	Yritykset (%)		Keskimääräinen etäisyys (km)	
0 ei lainkaan	96	75,0		9,5
1 jonkin verran	17	13,4		7,8
2 noin puolet	6	4,7		12,0
3 enimmäkseen	8	6,3		16,8
4 ei vastausta	—	—		—
Yhteensä	127	100	Kaikki	9,7

hygieniset mittaukset, laboratorio- ja röntgen-tutkimukset sekä lääkärinpalkkiot.

Taulukossa 6 on esitetty terveyskeskuksen työterveyshuollon toimipisteen ja työnantajan toimipisteen välinen etäisyys. Terveyskeskuksen työterveyshenkilöstön laskutetut matkakustannukset vuotta ja työntekijää kohden on myös esitetty. Yli 40 % työntekijöistä työskentelee yli 5 kilometrin etäisyydellä työterveyshenkilöstön tavallisesti käyttämistä työtiloista. Laskutetut matkakustannukset kohoavat vasta matkan ollessa yli 20 kilometriä.

Terveyskeskuksen työterveyshenkilöstöltä kysyttiin myös oliko se käyttänyt työssään työnantajan tiloja. Työterveyshenkilöstö käytti työnantajan tiloja 31:ssä yrityksessä, mikä on 24 % työnantajien määrästä (Taulukko 7).

Työnantajan tiloja työterveyshuoltoon käytävistä yrityksistä matka terveyskeskuksen työterveyshuollon toimipisteeseen on pitempi kuin keskimäärin.

Erityisesti kuntainliittojen terveyskeskuksilla on toimipisteitä pitkienkin matkojen päässä toisistaan. Tällöin saattaa työnantajan toimipaikka olla lähempänä terveyskeskuksen muuta kuin varsinaista työterveyshuollon toimipistettä. Tällöin saattaa olla tarkoituksenmukaista käyt-

tää lähimpiä terveyskeskuksen tiloja työterveyshuollon toteuttamiseen. Taulukossa 8 on esitetty tällainen toiminta tutkimukseen mukaan otettujen työnantajien kohdalla. 12 yrityksen työterveyshuoltoon käytettiin terveyskeskuksen muita kuin työterveyshuoltotiloja. Tällöin etäisyys työterveyshuollon toimipisteen välillä oli yli kaksi kertaa keskimääräistä pitempi.

Pohdintaa

Esitettyjä tuloksia ei voida yleistää, koska ne ovat vain yhdestä läänistä. Läänikohtaisia eroja ei voine kuitenkaan arvioida kovin suuriksi, sillä lääkintöhallituksen yksityiskohtaisilla ohjeilla ja hyväksytyllä sopimusmallilla on pitkästi yhtenäistetty toimintaa.

Virhettä esitettyihin kustannuksiin kuvaaviin lukuihin aiheuttavat eri terveyskeskusten työterveyshuollon yksityiskohtaisen sisällön erot. Esimerkiksi terveystarkastuksiin kuuluvien laboratoriotutkimusten määrä vaihtelee eri terveyskeskuksissa. Laskutusperusteissakin on jonkin verran terveyskeskuskohtaisia eroja. Osalla työnantajia työterveyshuolto oli ollut jo käyn-

Taulukko 8. Työterveyshuollon henkilöstön toiminta muissa kuin varsinaisissa työtiloissaan terveyskeskuksissa eri työnantajien osalta

	Yritykset (%)		Keskimääräinen etäisyys (km)	
0 ei lainkaan	114	89,8		8,8
1 jonkin verran	4	3,1		26,3
2 noin puolet	—	—		—
3 enimmäkseen	8	6,3		19,6
4 ei vastausta	1	0,8		—
Yhteensä	127	100	Kaikki	9,7

nissä useita vuosia ennen vuotta 1977 ja osalla toiminta oli vasta alkamassa. Toimintaa aloitettaessa tehdään yleensä terveystarkastus kaikille työnantajan palveluksessa oleville sekä suoritetaan yksityiskohtaiset työpaikkatarkastukset erilaisine altistusselvityksineen. Toiminta on siten alkaessaan yleensä kalliimpaa kuin myöhemmin jatkuessaan. Tutkimuksen aineistossa edellä mainitut virheet kumonnevat suurimmaksi osaksi toisensa.

Mikkelin läänin terveyskeskukset perivät v. 1977 työterveyshuollosta työnantajilta keskimäärin n. 25 mk työntekijää kohden. Vertailtavaksi sopivia lukuja ei ole olemassa. Kun kyselyllä tiedusteltiin työterveyshoitajien ja lääkäreiden, 13 työterveyshoitajaa ja 9 lääkäriä, olivat kaikki sitä mieltä, ettei työterveyshenkilöstön kustannukset saada perityksi. Yleensä arvioitiin perityn n. 50–75 % todellisista kustannuksista. Lääkäripalkkiot ja röntgenkuvien maksut ovat olleet samat vuodesta 1972 saakka ja ovat siten jääneet jälkeen yleisestä hintakehityksestä. Kokonaiskuluista nämä ovat 20.3 %, (19.8 ja 0.5).

Tutkimus antaa hyvän kuvan toiminnan suuntautumisesta työelämän eri aloille. Toiminnan sisältö näkyy painottuneen kustannus-

ten volyymin perusteella arvioiden lääkärin ja terveydenhoitajien suorittamiin terveystarkastuksiin sekä laboratoriokustannuksiin, jotka muodostavat kokonaiskustannuksista 74.9 %.

Työterveyshuollon työryhmän mietinnössä (Työterveyshuoltotyöryhmän 1978 mietintö) perustellaan maksuasetusehdotusta: ". . . ja arvioitu, että henkilökunnan työajasta n. 1/3 on sellaista, jota ei voida osoittaa kehenkään palvelujen käyttäjään suoranaisesti kohdistuvaksi toiminnaksi." Tämä vastannee paremmin ns. yleiskustannuksia kuin edellä esitetyn sopimusmallin kohta g) eli 22.5 % korvausten yhteismäärästä. Asetuksen terveyskeskuskelle työterveyshuollosta perittävistä maksuista ja korvauksista mukaiset maksut tulivat voimaan 1.8.1979. Asetuksen mukaiset korvaukset ovat hallinnollisesti kohtuullisen yksinkertaiset ja selkeät. Lisäksi ne kirjoittajien käsitysten mukaan vastaavat rakenteeltaan paremmin käytännön toiminnan vaatimuksia kuin edellä esitetyn sopimuksen mukaiset korvaukset. Koska kustannusvastaavuustutkimusta ei ole tehty, on mahdotonta sanoa vastaavatko korvaukset määrällisesti kustannuksia. Teknisesti on asetuksen muutoksin helppo pitää maksut ajan tasalla.

Summary

Costs of occupational health care in health centers in Mikkeli County 1977

by Pekka Ruuhonen and Ari Peitso

A review.

Kirjallisuutta

Asetus terveyskeskuskelle työterveyshuollosta perittävistä maksuista ja korvauksista (984/78).

Kansanterveyslaki (66/72).

Lääkintöhallitus:

- Ohjeita kunnille työterveyshuollon järjestämisestä terveyskeskuksissa; DNo 13673/02/72, Helsinki 1972
- Työterveyshuolto terveyskeskuksissa; 147/561/74, Helsinki 1974
- Terveystarkastukset työterveyshuollossa; 717/521/74, Helsinki 1974.

d) Työterveyshuollon toteuttamisjärjestys; DNo 2793/521/74, Helsinki 1974.

Ruuhonen, P: Terveyskeskusten työterveyshuollon kustannuksista, Suomen Kunnat 1978:1:38–39.

Tolonen M, Ylikoski M: Terveyskeskuksen työterveyshuollon suoritteet ja kustannukset, Suomen Kunnat 1977:12:938–940.

Työterveyshuoltotyöryhmän 1978 mietintö. Työryhmämietintö 1978:SMT 7, Helsinki 1978.

Vintturi A: Toiminnan tarpeenmukaisuutta ja taloudellisuutta seurattava, Suomen Kunnat 1977:12:941–942.

Varuskuntasairaala
50150 Mikkeli 15

Sos.lääket. Aikak.l. 1980:17:243–249.